

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΣΤΟ ΟΡΘΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΑΝΑΡΤΗΤΕΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

«Επιτελικό Κράτος: Οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των Κυβερνητικών Οργάνων και της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης»

I. Γενικές παρατηρήσεις

A. Το υπό συζήτηση και ψήφιση νομοσχέδιο, όπως διαμορφώθηκε κατά την επεξεργασία του από τη Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, διαρθρώνεται σε έξι (6) μέρη (Α΄ - ΣΤ΄) και εκατόν δεκαεννέα (119) άρθρα, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου που αφορά την έναρξη ισχύος του νόμου.

Το Μέρος Α΄ του παρόντος, υπό τον τίτλο «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα», διαρθρώνεται σε τρία (3) Κεφάλαια (Α΄ έως Γ΄) και δεκαεπτά (17) άρθρα, και περιλαμβάνει ρυθμίσεις που αφορούν τη συγκρότηση της κυβερνητικής λειτουργίας και την οργάνωση των αρμοδιοτήτων των συλλογικών κυβερνητικών οργάνων.

Ειδικότερα, με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Α΄ ρυθμίζονται οι αρμοδιότητες, η σύνθεση και οι βασικοί κανόνες λειτουργίας του Υπουργικού Συμβουλίου. Βασική αποστολή του οργάνου αυτού, στο οποίο μετέχουν ο Πρωθυπουργός, οι Αντιπρόεδροι της Κυβέρνησης, οι Υπουργοί, οι Υπουργοί Επικρατείας και οι Αναπληρωτές Υπουργοί, αποτελεί ο καθορισμός της γενικής πολιτικής της Χώρας συμφώνως προς τους ορισμούς του Συντάγματος και των νόμων (άρθρο 1). Διά των άρθρων 2-4 εισάγονται ρυθμίσεις που αφορούν την οργάνωση των συνεδριάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου (σύγκληση, ημερήσια διάταξη, απαρτία, ψηφοφορία, τήρηση πρακτικών, απόρ-

2

ρητο συζητήσεων) και παρέχεται εξουσιοδότηση προς το Υπουργικό Συμβούλιο να εγκρίνει Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας που θα διέπει τόσο τη δική του λειτουργία όσο και των λοιπών Συλλογικών Κυβερνητικών Οργάνων. Διά του άρθρου 5 ρυθμίζονται τα σχετικά με την επεξεργασία, συζήτηση και υπογραφή των Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου, των Διαταγμάτων και των Πράξεων Υπουργικού Συμβουλίου και καθορίζεται η ακολουθητέα διαδικασία για τη δημοσίευσή τους στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και τη φύλαξη των πρωτοτύπων.

Στο Κεφάλαιο Β΄ περιλαμβάνονται διατάξεις που ρυθμίζουν την οργάνωση και λειτουργία των λοιπών συλλογικών κυβερνητικών οργάνων. Διά του άρθρου 6 εισάγεται η διάκριση των ως άνω οργάνων σε Κυβερνητικά Συμβούλια και Κυβερνητικές Επιτροπές, των οποίων οι αρμοδιότητες και η λειτουργία καθορίζονται στα επόμενα άρθρα 7 και 8, αντιστοίχως. Συμφώνως προς τις διατάξεις αυτές, ως Κυβερνητικά Συμβούλια, που έχουν μόνιμο χαρακτήρα, ορίζονται το Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής (ΚΥ.Σ.Οι.Π.) και το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας (ΚΥ.Σ.Ε.Α.). Οι λεπτομέρειες που αφορούν τη σύνθεση και τη λειτουργία τους καθορίζονται με απόφαση του Πρωθυπουργού. Σε ό,τι αφορά τις Κυβερνητικές Επιτροπές, αυτές συνιστώνται κατά περίπτωση με Πράξεις Υπουργικού Συμβουλίου, οι οποίες καθορίζουν τις σχετικές με τον χειρισμό συγκεκριμένων θεμάτων της κυβερνητικής πολιτικής αρμοδιότητές τους. Το άρθρο 9 θεσπίζει γενικές διατάξεις σχετικές με τη σύγκληση, σύνθεση και διαδικασία λήψης αποφάσεων των συλλογικών οργάνων και τη διαδικασία άσκησης των αρμοδιοτήτων τους από το Υπουργικό Συμβούλιο.

Στο Κεφάλαιο Γ΄ θεσπίζονται διατάξεις σχετικές με τα μέλη της Κυβέρνησης και τους Υφυπουργούς, εντός του καθοριζόμενου από το Σύνταγμα πλαισίου. Ειδικότερα, το άρθρο 10 αναφέρεται στην, κατά το Σύνταγμα, διαδικασία διορισμού και παύσης των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών, και τον τρόπο ορκωμοσίας των μελών της. Το άρθρο 11 καθορίζει τις αρμοδιότητες του Πρωθυπουργού, καθώς και τη δυνατότητα μεταβίβασης μέρους αυτών σε Αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης, Υπουργό Επικρατείας ή, ως προς την άδεια δημοσίευσης κειμένων στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, στον Γενικό Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων. Με τις διατάξεις του άρθρου 12 προβλέπεται η δυνατότητα ορισμού, διά της έκδοσης προεδρικού διατάγματος, ενός ή περισσότερων Αντιπροέδρων της Κυβέρνησης, και καθορίζεται ο τρόπος άσκησης των αρμοδιοτήτων τους. Στο άρθρο 13 προσδιορίζονται οι αρμοδιότητες των Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών, καθώς και ο τρόπος καθορισμού των αρμοδιοτήτων των Υπουργών Επικρατείας, με απόφαση του Πρωθυπουργού. Το άρθρο

14 ρυθμίζει ζητήματα κοινοβουλευτικής ευθύνης του Πρωθυπουργού και των Υπουργών, καθώς και της ποινικής και αστικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών. Στο άρθρο 15 εισάγονται ρυθμίσεις σχετικώς με τις ειδικές υποχρεώσεις των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών και, ειδικότερα, ως προς τις απουσίες, τα κωλύματα άσκησης των καθηκόντων τους και τη συμμετοχή τους σε δίκη με την ιδιότητα του μάρτυρος για θέματα που αφορούν την κυβερνητική πολιτική. Στα τελευταία άρθρα, 16 και 17, του Μέρους Α΄ ρυθμίζεται η σειρά τάξης των Υπουργείων, καθορίζεται το προβάδισμα των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών και ορίζεται η διαδικασία αναπλήρωσής τους.

Το Μέρος Β΄ (άρθρα 18-34) φέρει τον τίτλο «Οργάνωση της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης» και διαρθρώνεται σε δύο (2) Κεφάλαια. Το Κεφάλαιο Α΄ (άρθρα 18-20) περιλαμβάνει ρυθμίσεις που αφορούν τη δομή της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης, την αποστολή της, καθώς και την οργάνωση και λειτουργία των φορέων της. Ειδικότερα, στο άρθρο 18 ορίζονται οι φορείς που αποτελούν την Κεντρική Δημόσια Διοίκηση ως εξής: (α) η Προεδρία της Δημοκρατίας, (β) η Προεδρία της Κυβέρνησης, (γ) τα Υπουργεία και οι αποκεντρωμένες ή περιφερειακές υπηρεσίες τους, (δ) οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, και (ε) οι Ανεξάρτητες Αρχές. Στο άρθρο 19 εξειδικεύονται οι έννοιες της καλής διακυβέρνησης και της χρηστής διοίκησης, οι οποίες συνδέονται με την τήρηση των αρχών της νομιμότητας, της διαφάνειας και λογοδοσίας, της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας, της αναγκαιότητας και επικουρικότητας, της αξιοκρατίας και του επαγγελματισμού. Το άρθρο 20 αναφέρει, ιδίως, ότι ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας των φορέων της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης θα καθορίζεται διά της έκδοσης Οργανισμού, ο οποίος θα ρυθμίζει ζητήματα όπως η αποστολή, η ονομασία και η έδρα κάθε οργανικής μονάδας, το σύνολο των οργανικών θέσεων του προσωπικού και η κατανομή του. Από το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω άρθρου εξαιρούνται τα Υπουργεία στα οποία υπάγονται οι ένοπλες μονάδες, τα σώματα ασφαλείας και ο διπλωματικός κλάδος.

Το Κεφάλαιο Β΄ (άρθρα 21-34), με τίτλο «Προεδρία της Κυβέρνησης», θεσπίζει μία νέα υπηρεσία, την «Προεδρία της Κυβέρνησης», η οποία αποτελείται από τη Γενική Γραμματεία του Πρωθυπουργού, τη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων, τη Γενική Γραμματεία Συντονισμού Εσωτερικών Πολιτικών, τη Γενική Γραμματεία Συντονισμού Οικονομικών και Αναπτυξιακών Πολιτικών, την Ειδική Γραμματεία Παρακολούθησης του Κυβερνητικού Έργου και τη Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης. Στα άρθρα 21-22 αποτυπώνεται η διάρθρωση της Προεδρίας της Κυβέρνησης, η οποία υπάγεται απευθείας στον Πρωθυπουργό, και ορίζεται η α-

ποστολή της. Τα ειδικότερα θέματα σχετικώς με την οργάνωση και τη λειτουργία της επιτελικής αυτής υπηρεσίας θα ρυθμισθούν με την έκδοση σχετικού Οργανισμού. Στα άρθρα 23-28 ορίζονται η διάρθρωση και οι αρμοδιότητες των ως άνω Γενικών Γραμματειών και της Μονάδας Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης της Προεδρίας της Κυβέρνησης που απαρτίζουν την Προεδρία της Κυβέρνησης. Η Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού διαιρείται σε τρεις τομείς, «Υποστήριξης του Πρωθυπουργού», «Επιστημονικής Υποστήριξης του Πρωθυπουργού» και «Διοικητικής Υποστήριξης της Προεδρίας της Κυβέρνησης». Κάθε τομέας υποδιαιρείται σε Γραφεία, πέντε έως επτά τον αριθμό, εκτός από τον τελευταίο τομέα, ως προς τον οποίο συνιστάται διακριτή δομή, η Μονάδα Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης της Προεδρίας της Κυβέρνησης. Πλην της τελευταίας Μονάδας, η οποία διαρθρώνεται σε δύο Διευθύνσεις και ένα αυτοτελές γραφείο, οι λοιπές μονάδες της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού στελεχώνονται με μετακλητούς υπαλλήλους. Στις αρμοδιότητες της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων συγκαταλέγονται η νομική υποστήριξη της Κυβέρνησης, η τελική σύνταξη όλων των νομοσχεδίων πριν αυτά κατατεθούν στη Βουλή και η εφαρμογή των αρχών της Καλής Νομοθέτησης. Η εν λόγω Γενική Γραμματεία διαρθρώνεται σε τρεις οργανικές μονάδες, υπάγονται δε σε αυτή η Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας, η Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης και το Εθνικό Τυπογραφείο (άρθρο 25). Αντιστοίχως, οι Γενικές Γραμματείες Συντονισμού Εσωτερικών Πολιτικών και Οικονομικών και Αναπτυξιακών Πολιτικών έχουν ως αποστολή τη διασφάλιση της συνοχής του κυβερνητικού έργου στους τομείς πολιτικής αρμοδιότητάς τους (άρθρο 26). Η Ειδική Γραμματεία Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος για την Παρακολούθηση του Κυβερνητικού Έργου έχει αρμοδιότητες σχετικές με την υποστήριξη του Πρωθυπουργού και της Προεδρίας της Κυβέρνησης διά της αδιάλειπτης λειτουργίας του πληροφοριακού συστήματος (άρθρο 27). Τέλος, η αποστολή της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας και Ενημέρωσης, η οποία ομοίως διαρθρώνεται σε τρεις οργανικές μονάδες, συνίσταται στην υποστήριξη των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών, αλλά και της Προεδρίας της Κυβέρνησης και του Κυβερνητικού Εκπροσώπου, ως προς τα ζητήματα της επικοινωνίας και της ενημέρωσης της κοινής γνώμης (άρθρο 28). Το άρθρο 29 ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με το προσωπικό της Προεδρίας της Κυβέρνησης. Διά των άρθρων 30-33 ανατίθενται ειδικά καθήκοντα σε υπηρετούντες στις Ειδικές Δυνάμεις και τα Σώματα Ασφαλείας, καθορίζεται ο τρόπος στελέχωσης των θέσεων ευθύνης της Προεδρίας της Κυβέρνησης και ρυθμίζονται θέματα υπηρεσιακής κατάστασης και αποδοχών του προσωπικού. Διά του άρθρου 34 διευκρινίζε-

ταί ότι οι δαπάνες λειτουργίας της Προεδρίας της Κυβέρνησης βαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό, και καθορίζεται ο τρόπος διάθεσης των σχετικών πιστώσεων.

Στο Κεφάλαιο Γ' (άρθρα 35-48) ρυθμίζεται η οργάνωση και η λειτουργία των Υπουργείων. Ειδικότερα, το άρθρο 35 περιλαμβάνει διατάξεις που αφορούν την αποστολή, τις λειτουργίες και τη βασική διάρθρωσή τους. Τα Υπουργεία διαρθρώνονται σε οριζόντιες επιτελικές υπηρεσίες, οριζόντιες υποστηρικτικές υπηρεσίες, Γενικές Γραμματείες, Ειδικές Γραμματείες και αποκεντρωμένες ή περιφερειακές υπηρεσίες. Το άρθρο 36 εισάγει τον θεσμό του Υπηρεσιακού Γραμματέα Υπουργείου, με πρόβλεψη για σύσταση μόνιμης θέσης σε κάθε Υπουργείο, πλην των Υπουργείων στα οποία υπάγονται οι ένοπλες δυνάμεις, τα σώματα ασφαλείας και ο διπλωματικός κλάδος. Επιπροσθέτως, ρυθμίζει τη θητεία, τις αρμοδιότητες, τα προσόντα διορισμού και τον τρόπο επιλογής των Υπηρεσιακών Γραμματέων. Το άρθρο 37 καθορίζει τις διοικητικές πράξεις ως προς τις οποίες φέρει αρμοδιότητα υπογραφής ο Υπηρεσιακός Γραμματέας. Διά του άρθρου 38 προβλέπεται η σύσταση, σε κάθε Υπουργείο, Υπηρεσίας Συντονισμού, η οποία υπάγεται στον οικείο Υπηρεσιακό Γραμματέα. Το άρθρο 39 εισάγει διατάξεις σχετικές με τη σύσταση, τις αρμοδιότητες και τη λειτουργία Μονάδων Εσωτερικού Ελέγχου, οι οποίες ομοίως συνιστώνται σε κάθε Υπουργείο, σε επίπεδο διεύθυνσης. Το άρθρο 40 προβλέπει τη σύσταση Γραφείου Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, το οποίο υπάγεται απευθείας στον Υπουργό.

Στο Κεφάλαιο Δ' εισάγονται διατάξεις που αφορούν τους Γενικούς Γραμματείς και τους Ειδικούς Γραμματείς. Το άρθρο 41 καθορίζει τα καθήκοντα των Γενικών Γραμματέων και τον τρόπο διορισμού και παύσης τους. Αντιστοίχως, το άρθρο 42 περιλαμβάνει διατάξεις για τους Ειδικούς Γραμματείς, με τη διευκρίνιση ότι Ειδικές Γραμματείες μπορούν να συνιστώνται στα Υπουργεία για τη διαχείριση συγκεκριμένου έργου «ιδιαίτερης εθνικής ή κυβερνητικής σημασίας». Το άρθρο 43 εισάγει διαδικασία αξιολόγησης των Γενικών Γραμματέων και των Ειδικών Γραμματέων, η οποία δύναται να έχει ως συνέπεια την πρόωρη λήξη της θητείας του. Τέλος, το άρθρο 44 περιέχει γενικές διατάξεις για τους Γενικούς Γραμματείς και τους Ειδικούς Γραμματείς, όπως τα προσόντα διορισμού, τη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων, τη διάρκεια της θητείας τους.

Το Κεφάλαιο Ε' περιλαμβάνει διατάξεις που αφορούν τα Ιδιαίτερα Γραφεία και τους συνεργάτες των μελών της Κυβέρνησης, των Υφυπουργών, των Γενικών Γραμματέων και των Ειδικών Γραμματέων. Το άρθρο 45 εισάγει ρυθμίσεις για την οργάνωση και τη λειτουργία των Ιδιαίτερων Γραφείων, όπως, ειδικότερα, τον τρόπο σύστασής τους, την αυτοδίκαιη κατάργησή τους

και τις αρμοδιότητές τους. Στα άρθρα 46-48 καταγράφεται ο τρόπος στελέχωσης των Ιδιαίτερων Γραφείων, οι θέσεις συνεργατών, η διαδικασία στελέχωσης των γραφείων, τα ελάχιστα προσόντα και οι αποδοχές των μετακλητών υπαλλήλων.

Το Μέρος Γ' (άρθρα 49-67) περιλαμβάνει διατάξεις για τον «προγραμματισμό του κυβερνητικού έργου» (Κεφάλαιο Α' - άρθρα 49-52), την «παρακολούθηση της εφαρμογής του κυβερνητικού έργου» (Κεφάλαιο Β' - άρθρα 53-56), τη «νομοπαρασκευαστική διαδικασία και καλή νομοθέτηση» (Κεφάλαιο Γ' - άρθρα 57-64) και την «κωδικοποίηση και αναμόρφωση δικαίου» (Κεφάλαιο Δ' - άρθρα 65-67).

Ειδικότερα, εισάγονται, ανά έτος, «Ενοποιημένο Σχέδιο Κυβερνητικής Πολιτικής (Ε.Σ.Κυ.Π.)» και «Σχέδια Δράσης» ανά Υπουργείο, τα οποία, «μετά την έγκρισή τους από το Υπουργικό Συμβούλιο (...), αναρτώνται στην κεντρική ιστοσελίδα της Προεδρίας της Κυβέρνησης, καθώς και στις ιστοσελίδες όλων των Υπουργείων και είναι πλήρως προσβάσιμα από όλους τους πολίτες» (άρθρο 49). Προβλέπονται ανά έτος «ρυθμιστικός προγραμματισμός της Κυβέρνησης», που μπορεί να περιλαμβάνει και θέση ετήσιων στόχων «μείωσης ή εξορθολογισμού του ρυθμιστικού όγκου» (άρθρο 50), και «προγραμματισμός [πρόσληψης] ανθρώπινου δυναμικού», που εγκρίνονται από το «τακτικό Υπουργικό Συμβούλιο Σεπτεμβρίου στο πλαίσιο έγκρισης του ενοποιημένου προγράμματος κυβερνητικής πολιτικής» (άρθρο 51). Ρυθμίζονται η διαδικασία και το χρονοδιάγραμμα του ως άνω προγραμματισμού (άρθρο 52).

Περαιτέρω, προβλέπονται «παρακολούθηση εφαρμογής του κυβερνητικού έργου», η οποία συνίσταται στην «κατά μήνα αξιολόγηση σε κεντρικό επίπεδο της υλοποίησης των Σχεδίων Δράσης των Υπουργείων καθώς και του Ενοποιημένου Σχεδίου Κυβερνητικής Πολιτικής, προκειμένου να επιτευχθούν οι τεθέντες στόχοι» (άρθρο 53), «Ετήσια Συνάντηση των Γενικών Διευθυντών της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης» (άρθρο 54), με αντικείμενο τον «απολογισμό του κυβερνητικού έργου κατά το προηγούμενο έτος» και την «παρουσίαση των βασικών κατευθυντήριων γραμμών του κυβερνητικού προγραμματισμού του επόμενου έτους, καθώς και του προϋπολογισμού όπως αυτός ψηφίστηκε» από τη Βουλή (άρθρο 54), «Πολιτική Επιτροπή Παρακολούθησης Δημόσιων Πολιτικών» συγκροτούμενη από Γενικούς και Ειδικούς Γραμματείς Υπουργείων, με αρμοδιότητα «την παρακολούθηση της υλοποίησης του Κυβερνητικού Έργου, την άρση διϋπουργικών διαφορών και την προετοιμασία και υποστήριξη των τακτικών συνεδριάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου και των λοιπών συλλογικών κυβερνητικών οργάνων» (άρθρο 55). Ρυθμίζεται εκ νέου η διαδικασία της «αξιολόγησης αποτελεσμάτων

εφαρμογής ρυθμίσεων», η οποία εκκινεί πλέον από την Προεδρία της Κυβέρνησης (άρθρο 56).

Επαναλαμβάνονται ορισμοί του άρθρου 1 του καταργούμενου ν. 4048/2012 που αφορούν τη «νομοπαρασκευαστική διαδικασία» και την «καλή νομοθέτηση» (άρθρο 57), και αρχές καλής νομοθέτησης του άρθρου 2 του ως άνω νόμου, με προσθήκη ειδικής αναφοράς στην ενσωμάτωση του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εθνική έννομη τάξη (άρθρο 58), καθώς και, ως «ειδικοί κανόνες σύνταξης νομοσχεδίων», «διαδικασίες καλής νομοθέτησης» του άρθρου 3 του ίδιου νόμου, με έμφαση, σε αυτοτελές άρθρο, στο ζήτημα της έναρξης ισχύος των ρυθμίσεων (άρθρα 59 και 60). Ρυθμίζεται εκ νέου η «διαβούλευση» (άρθρο 61), καθώς και, λεπτομερώς, η «ανάλυση συνεπειών ρύθμισης», τα δεδομένα της οποίας, «ιδίως στατιστικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά και χωρικά πρέπει να παρέχονται σε ανοικτή και επεξεργάσιμη μορφή» (άρθρο 62). Καθορίζεται η νομοπαρασκευαστική διαδικασία για τα νομοσχέδια και τις κανονιστικές πράξεις «με μείζονα οικονομική ή κοινωνική σημασία» (άρθρο 63) και συνιστάται η Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας, ως όργανο «ανεξάρτητο, διεπιστημονικό, γνωμοδοτικό», με αρμοδιότητες εν μέρει αντίστοιχες προς εκείνες της προτεινόμενης να καταργηθεί Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής, και καθορίζονται ζητήματα αρμοδιοτήτων, συγκρότησης και λειτουργίας της (άρθρο 64). Τέλος, επαναλαμβάνονται ορισμοί των άρθρων 11 και 12 του καταργούμενου ν. 4048/2012 που αφορούν την «αναμόρφωση δικαίου» και την «κωδικοποίηση της νομοθεσίας», αντιστοίχως (άρθρο 65), ανασυγκροτείται η «Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης (Κ.Ε.Κ)», με «γενικό τεκμήριο αρμοδιότητας για την κωδικοποίηση και την αναμόρφωση της νομοθεσίας» (άρθρο 66), και ρυθμίζεται η «διαδικασία κωδικοποίησης» (άρθρο 67).

Το Μέρος Δ' (με τίτλο «Διαφάνεια και Ακεραιότητα») περιλαμβάνει διατάξεις για θέματα διαφάνειας και ακεραιότητας στη δημόσια διοίκηση και διαρθρώνεται σε τρία (3) κεφάλαια (άρθρα 68 έως 103). Το Κεφάλαιο Α' (άρθρα 68 έως 76) θέτει κωλύματα, ασυμβίβαστα και κανόνες σύγκρουσης συμφερόντων. Το άρθρο 68 προσδιορίζει το πεδίο εφαρμογής του Κεφαλαίου Α' (μέλη της Κυβέρνησης και Υφυπουργοί, Γενικοί και Ειδικοί Γραμματείς, Συντονιστές Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, επικεφαλής ανεξάρτητων αρχών και νομικών προσώπων δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου των οποίων η επιλογή ανήκει στην Κυβέρνηση), τα άρθρα 69 και 70 θεσπίζουν κωλύματα διορισμού και ασυμβίβαστα έργα και ιδιότητες, το άρθρο 71 ορίζει κανόνες άσκησης των καθηκόντων, στους οποίους περιλαμβάνεται η αποφυγή σύγκρουσης συμφερόντων, και το άρθρο 72 θέτει διαδικαστικές εγγυήσεις προς α-

ποφυγή τέτοιων περιπτώσεων. Το άρθρο 73 επιβάλλει περιορισμούς στην άσκηση επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας συναφούς με αυτή του φορέα στον οποίο διορίστηκαν επί διάστημα ενός (1) έτους μετά την αποχώρησή τους. Με το άρθρο 74 συνιστάται Επιτροπή Δεοντολογίας, επιφορτισμένη με τον έλεγχο εφαρμογής των διατάξεων του Κεφαλαίου Α΄, ενώ με το άρθρο 75 οργανώνεται σύστημα κυρώσεων σε περίπτωση παράβασης των κανόνων του Κεφαλαίου Α΄. Το άρθρο 76 περιέχει αντίστοιχες ρυθμίσεις για τους μετακλητούς υπαλλήλους.

Το Κεφάλαιο Β΄ (άρθρα 77 έως 81) περιέχει ρυθμίσεις σχετικές με τα αρχεία του Πρωθυπουργού, των Υπουργών και των Υφυπουργών. Το άρθρο 77 περιέχει ρυθμίσεις σχετικές με το Αρχείο του Πρωθυπουργού, τα άρθρα 78 και 79 αναφέρονται ειδικότερα στο Γενικό και το Ιδιαίτερο Αρχείο του Πρωθυπουργού, αντιστοίχως, το άρθρο 80 ρυθμίζει την ηλεκτρονική αποτύπωση των οικείων τεκμηρίων και το άρθρο 81 αναφέρεται στα λοιπά κυβερνητικά αρχεία.

Με το Κεφάλαιο Γ΄ (άρθρα 82 έως 103) συνιστάται Εθνική Αρχή Διαφάνειας, η οποία εντάσσεται στο Υπουργείο Εσωτερικών, απολαύει δε λειτουργικής ανεξαρτησίας και διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας, και ρυθμίζεται η λειτουργία της. Το άρθρο 82 ρυθμίζει τη σύσταση, τους σκοπούς της Αρχής και τις μεταφερόμενες σε αυτή αρμοδιότητες από καταργούμενες υπηρεσίες, όπως η Γενική Γραμματεία για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς και επιμέρους ελεγκτικές αρχές, όπως το Σώμα Ελεγκτών-Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης. Το άρθρο 83 προσδιορίζει τις αρμοδιότητες της Αρχής, οι οποίες εκτείνονται στο σύνολο των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης, καθώς και σε συναλλασσόμενους με αυτούς ιδιώτες και ιδιωτικούς φορείς που δραστηριοποιούνται σε τομείς δημοσίου συμφέροντος. Μεταξύ άλλων, η Αρχή είναι αρμόδια και για τον έλεγχο των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των υπόχρεων προσώπων που περιλαμβάνονται στην αρμοδιότητα της Αρχής. Το άρθρο 84 κατοχυρώνει την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία του Πρόεδρου, των μελών του Συμβουλίου Διοίκησης και του Διοικητή της Αρχής. Το άρθρο 85 ρυθμίζει τις σχέσεις της Αρχής με τη Βουλή και με τις δικαστικές, τις εισαγγελικές και τις διοικητικές αρχές, ενώ το άρθρο 86 αναφέρεται στον Οργανισμό και τον Κανονισμό Λειτουργίας της Αρχής. Το άρθρο 87 ορίζει τα όργανα διοίκησης της Αρχής. Το άρθρο 88 ορίζει το Συμβούλιο Διοίκησης της Αρχής, και το άρθρο 89, τις αρμοδιότητές του. Αντιστοίχως, το άρθρο 90 αναφέρεται στη θέση του Διοικητή της Αρχής και το άρθρο 91, στις αρμοδιότητές του. Το άρθρο 92 αναφέρεται σε θέματα προϋπολογισμού και οικονομικής διαχείρισης, το άρθρο 93 σε θέματα αποδοχών προσωπικού, το άρθρο 94 στα Πειθαρχικά και Υπηρεσιακά

Συμβούλια, το άρθρο 95 στην οργανωτική διάρθρωση και το άρθρο 96 στο προσωπικό της Αρχής. Με το άρθρο 97 ρυθμίζονται οι προανακριτικές αρμοδιότητες της Αρχής, ενώ το άρθρο 98 διαλαμβάνει περί της υπαγωγής της Αρχής στην εποπτεία του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών για θέματα ποινικής ευθύνης. Το άρθρο 99 διέπει τις πειθαρχικές αρμοδιότητες της Αρχής, και το άρθρο 100 την ελεγκτική διαδικασία. Τα άρθρα 101 και 102 αφορούν τη νομική υπεράσπιση και τη δικαστική εκπροσώπηση της Αρχής. Τέλος, με το άρθρο 103 συνιστάται το Εθνικό Συντονιστικό Όργανο Ελέγχου και Λογοδοσίας

Το Μέρος Ε' (με τίτλο «Διατάξεις για το Ανθρώπινο Δυναμικό») περιέχει διατάξεις για τη δημόσια διοίκηση. Με το Κεφάλαιο Α' (άρθρα 104 έως 108) συνιστάται κλάδος προσωπικού. Ειδικότερα, με το άρθρο 104 συνιστάται ο διϋπουργικός κλάδος Επιτελικών Στελεχών της Διοίκησης, και προσδιορίζεται το αντικείμενο εργασιών του. Τα άρθρα 105-107 ρυθμίζουν ειδικότερα τα προσόντα, τον τρόπο διορισμού και τη μισθολογική κατάταξη των υπαλλήλων του κλάδου, το δε άρθρο 108 περιέχει διατάξεις σχετικώς με την Κεντρική Επιτροπή Κινητικότητας. Το Κεφάλαιο Β' (άρθρο 109) ορίζει ότι οι Προϊστάμενοι Γενικών Διευθύνσεων των Υπουργείων έχουν κατά τεκμήριο την αρμοδιότητα έκδοσης των ατομικών διοικητικών πράξεων των υπηρεσιών ευθύνης τους. Προβλέπεται ωστόσο η δυνατότητα άσκησης της σχετικής αρμοδιότητας από τον αρμόδιο Υπουργό, όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι κατεπείγοντος.

Το Μέρος Στ' (άρθρα 110 έως 117) φέρει τίτλο «Ειδικές[,] Μεταβατικές και Καταργούμενες Διατάξεις». Το Κεφάλαιο Α' περιέχει διατάξεις για μισθολογικά ζητήματα υπαλλήλων (ιδίως ειδικών θέσεων) (άρθρο 110), για οργανωτικά ζητήματα Υπουργείων (άρθρο 111) και για την έννοια του «Διατάκτη Υπουργείου» (άρθρο 112), και με το άρθρο 113 συνιστάται επιτροπή για την προετοιμασία της χώρας ενόψει της επετείου συμπλήρωσης διακοσίων ετών από την Παλιγγενεσία («Ελλάδα 2021»). Με τις ρυθμίσεις του Κεφαλαίου Β' (άρθρα 114 έως 117) τίθενται μεταβατικές διατάξεις επί των ρυθμίσεων των Μερών Α', Β', Γ' και Δ' του προτεινόμενου νομοσχεδίου. Το Κεφάλαιο Γ' (άρθρο 118) περιέχει τις προτεινόμενες να καταργηθούν διατάξεις και, τέλος, το Κεφάλαιο Δ' (άρθρο 119) ορίζει την έναρξη ισχύος των διατάξεων του νόμου.

Β. Η συγκρότηση, η αποστολή και οι αρμοδιότητες της Κυβέρνησης ρυθμίζονται στα άρθρα 81, 82 και 83 του Συντάγματος. Συμφώνως προς το άρθρο 81 παρ.1, «την Κυβέρνηση αποτελεί το Υπουργικό Συμβούλιο που απαρτίζεται από τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς».

Βάσει της ρύθμισης του άρθρου 81 παρ. 1 εδ. β' του Συντάγματος, τα σχετικά με τη συγκρότηση και τη λειτουργία του Υπουργικού Συμβουλίου ορίζονται διά νόμου. Συναφώς, έχουν εκδοθεί οι ν. 400/1976 (Α' 203) «Περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων», ν. 1266/1982 (Α' 81) «Περί οργάνων ασκήσεως της νομισματικής, πιστωτικής και συναλλαγματικής πολιτικής και άλλων διατάξεων» και ν. 1558/1985 (Α' 137) «Για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά Όργανα». Συμφώνως, εξ άλλου, προς τη ρύθμιση του άρθρου 3 του ν. 3242/2004 (Α' 203), «Ρυθμίσεις για την οργάνωση και λειτουργία της Κυβέρνησης, τη διοικητική διαδικασία και τους Ο.Τ.Α.», το οποίο όριζε ότι με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται μετά από πρόταση του Πρωθυπουργού, κωδικοποιούνται σε ενιαίο κείμενο οι διατάξεις του ν. 1558/1985, οι σχετικές διατάξεις κωδικοποιήθηκαν με το π.δ. 63/2005 (Α' 98) «Κωδικοποίηση της νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά Όργανα». Στο κωδικοποιητικό διάταγμα περιελήφθησαν, συμφώνως προς τη ρύθμιση του άρθρου 3 παρ. 2 του ν. 3242/2004, διατάξεις προεδρικών διαταγμάτων, πράξεων Υπουργικού Συμβουλίου και αποφάσεων του Πρωθυπουργού που αφορούσαν τα Κυβερνητικά Όργανα, τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης και Διυπουργικές Επιτροπές.

Η μετεξέλιξη του Πρωθυπουργού από *primus inter pares* σε *primus solus*, και η σαφώς ενισχυμένη νομιμοπολιτική θέση του, ιδίως μετά τη Συνταγματική Αναθεώρηση του 1986, κατατάσσει το ελληνικό σύστημα οργάνωσης της Κυβέρνησης στα πρωθυπουργοκεντρικά συστήματα. Συμφώνως προς τη διάταξη του άρθρου 82 παρ. 2 του Συντάγματος, «ο Πρωθυπουργός εξασφαλίζει την ενότητα της Κυβέρνησης και κατευθύνει τις ενέργειές της, καθώς και των δημόσιων γενικά υπηρεσιών για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής μέσα στο πλαίσιο των νόμων».

Οι Υπουργοί δρουν, συμφώνως προς το άρθρο 83 του Συντάγματος, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους που είτε καθορίζονται από τον νόμο, είτε τους ανατίθενται από τον Πρωθυπουργό, βάσει της αρχής της συνταγματικής νομιμότητας (ΟΛΑΠ 52/2005). Οι Αναπληρωτές Υπουργοί, οι Υπουργοί χωρίς χαρτοφυλάκιο (Επικρατείας) και οι Αντιπρόεδροι της Κυβέρνησης, όταν έχουν ορισθεί, ομοίως μπορούν να προϊστανται ενός τομέα της Δημόσιας Διοίκησης. Οι αρμοδιότητες των Υφυπουργών καθορίζονται με κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και του οικείου Υπουργού. Οι ανατιθέμενες αρμοδιότητες είναι δυνατόν να μην ασκούνται αποκλειστικώς από τον Υφυπουργό, αλλά να υπάρχει συντρέχουσα αρμοδιότητα Υπουργού και Υφυπουργού (Κ. Μαυριάς, Συνταγματικό Δίκαιο, 2016, σελ. 567 επ.). Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, όπως δέχεται η νομολογία, θα πρέπει να προβλέπονται

και αρμοδιότητες που θα ασκούνται αποκλειστικώς από τον Υφυπουργό (ΣτΕ 356/1992).

Γ. Όπως έχει επισημανθεί και στην έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της 15.2.2012 επί του νομοσχεδίου «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης» (ν. 4048/2012), η προσπάθεια για καλύτερη ποιότητα των κανονιστικών ρυθμίσεων («Better Regulation») αρχίζει να διαμορφώνεται ως τάση στην, τότε, Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήδη από το 1985. Για πρώτη φορά διατυπώνεται ρητώς ως στόχος στη Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997, όπου παρατίθεται ως παράρτημα, η υπ' αριθ. 39 Δήλωση για την ποιότητα της διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας, κατά την οποία, «[η] Διάσκεψη σημειώνει ότι η ποιότητα της διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ορθή εφαρμογή της από τις αρμόδιες εθνικές αρχές και για την καλύτερη κατανόησή της από το κοινό και τους επιχειρηματικούς κύκλους (βλ. Π. Μαντζούφα, Καλή νομοθέτηση και κράτος δικαίου. Πολυνομία, κακονομία και μη εφαρμογή των νόμων, 2018, σελ. 224 επ.). Υπενθυμίζει τα σχετικά συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η Προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Εδιμβούργο στις 11 και 12 Δεκεμβρίου 1992, επί του θέματος, καθώς και το ψήφισμα του Συμβουλίου όσον αφορά την ποιότητα της διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας, το οποίο εκδόθηκε στις 8 Ιουνίου 1993 (ΕΕ C 166 της 17.6.1993, σελ. 1). Η Διάσκεψη κρίνει ότι τα τρία όργανα που συμμετέχουν στη διαδικασία θέσπισης της κοινοτικής νομοθεσίας, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή, θα πρέπει να καθορίσουν κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά την ποιότητα της διατύπωσης της εν λόγω νομοθεσίας. Τονίζει επίσης ότι η κοινοτική νομοθεσία θα πρέπει να γίνει περισσότερο προσιτή, και εκφράζει εν προκειμένω την ικανοποίησή της για την έγκριση και την πρώτη εφαρμογή μιας ταχείας μεθόδου εργασίας για την επίσημη κωδικοποίηση νομοθετικών κειμένων, η οποία θεσπίστηκε με τη διοργανική συμφωνία της 20ής Δεκεμβρίου 1994 (ΕΕ C 102 της 4.4.1996, σελ. 2)».

Έκτοτε, με αλληπάλληλες αποφάσεις των οργάνων της, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιβεβαίωσε την πρόθεσή της να δρομολογήσει συγκεκριμένη πολιτική για την προώθηση της καλής νομοθέτησης. Το 2001 υιοθετήθηκε στο σύνολό της η έκθεση της ειδικής ομάδας εμπειρογνομόνων για την καλύτερη νομοθέτηση (Τελική έκθεση της επιτροπής Mandelkern, Mandelkern Group on Better Regulation, Final Report, 13 November 2001), η οποία περιείχε δύο σχέδια δράσης, ένα για την Επιτροπή, και ένα για τα κράτη μέλη. Η έκθεση αυτή αποτέλεσε, για τα περισσότερα κράτη μέλη, την απαρχή μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης της πολιτικής για την καλή νομοθέτηση (βλ. σχετικές

και Π. Καρκατσούλη, Το κράτος σε μετάβαση, Από τη «διοικητική μεταρρύθμιση» και το «νέο δημόσιο management» στη «διακυβέρνηση», 2004, σελ. 161 επ.).

Εν συνεχεία, και μετά την Έκθεση Mandelkern, υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνολική μεταρρυθμιστική στρατηγική με συγκεκριμένες αρχές, εργαλεία, σκοπούς και στόχους προς τον σκοπό της βελτίωσης της νομοθεσίας. Ειδικώς επισημαίνεται ότι τον Δεκέμβριο του 2012 η Επιτροπή ξεκίνησε το Πρόγραμμα βελτίωσης της καταλληλότητας και της αποδοτικότητας του κανονιστικού πλαισίου (REFIT - Regulatory Fitness and Performance), με σκοπό την απλούστευση του κανονιστικού πλαισίου και τη μείωση των διοικητικών βαρών τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις, ενώ μία νέα Διοργανική συμφωνία για τη βελτίωση της νομοθεσίας που συνήφθη από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τέθηκε σε ισχύ το 2016 (βλ., σχετικώς, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο, με θέμα «Βελτίωση της Νομοθεσίας: επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων για μια ισχυρότερη Ένωση», 14.9.2016, COM (2016) 615 FINAL. Βλ., επίσης, και τις σχετικές οδηγίες της Ε.Ε. σχετικώς με τη λεγόμενη εργαλειοθήκη καλής νομοθέτησης «Better Regulation "Toolbox" https://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/docs/br_toolbox_en.pdf»).

Στην ελληνική έννομη τάξη, ολοκληρωμένη ρύθμιση επιχειρήθηκε το 2006, διά εγκυκλίου του Πρωθυπουργού (Υ 190/2006). Με τις διατάξεις του ν. 4048/2012 «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης», επιδιώχθηκε, εκ νέου, η βελτίωση της ρυθμιστικής διακυβέρνησης, διά της τήρησης των αρχών και των μέσων της καλής νομοθέτησης.

Το Σύνταγμα και ο Κανονισμός της Βουλής περιέχουν διατάξεις σχετικές με τη σύνταξη νομοσχεδίων και προτάσεων νόμου. Συγκεκριμένως, το άρθρο 73 παρ. 2 του Συντάγματος ορίζει ότι τα συνταξιοδοτικά νομοσχέδια υποβάλλονται από τον Υπουργό Οικονομικών ύστερα από γνωμοδότηση του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το άρθρο 73 παρ. 5 του Συντάγματος ορίζει ότι τα νομοσχέδια διά των οποίων επιβάλλονται τοπικοί ή ειδικοί φόροι ή βάρη οποιασδήποτε φύσεως υπέρ οργανισμών ή νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, πρέπει να προσυπογράφονται από τους Υπουργούς Συντονισμού ή Οικονομικών, το άρθρο 75 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζει ότι νομοσχέδια που συνεπάγονται επιβάρυνση του προϋπολογισμού δεν εισάγονται για συζήτηση, αν δεν συνοδεύονται από έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους που καθορίζει τη δαπάνη, τα άρθρα 74 παρ. 1 του Συντάγματος και 85 παρ. 3 και 4 του ΚτΒ ορίζουν ότι κάθε νομοσχέδιο συνοδεύεται υπο-

χρεωτικώς από αιτιολογική έκθεση, τα άρθρα 74 παρ. 4 του Συντάγματος και 85 παρ. 3 εδάφιο β' και 4 του Κανονισμού της Βουλής ορίζουν ότι δεν εισάγεται για συζήτηση νομοσχέδιο που αποσκοπεί στην τροποποίηση διάταξης νόμου, αν δεν έχει καταχωρισθεί στην αιτιολογική έκθεση ολόκληρο το κείμενο της διάταξης που τροποποιείται, και στο κείμενο του νομοσχεδίου ολόκληρη η νέα διάταξη, όπως διαμορφώνεται με την τροποποίηση, το άρθρο 74 παρ. 5 εδάφιο β' του Συντάγματος ορίζει ότι νομοσχέδιο που περιέχει διατάξεις άσχετες με το κύριο αντικείμενό του, δεν εισάγεται προς συζήτηση, και το άρθρο 85 παρ. 2 του Κανονισμού της Βουλής ορίζει ότι τα νομοσχέδια δεν πρέπει να περιέχουν διατάξεις άσχετες προς το κύριο αντικείμενό τους, και, τέλος, το άρθρο 85 παρ. 3 εδάφιο β' του Κανονισμού της Βουλής ορίζει ότι τα νομοσχέδια συνοδεύονται υποχρεωτικώς από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης και από έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης που έχει προηγηθεί της κατάθεσής τους.

Επισημαίνεται ότι ο έλεγχος της τήρησης των συνταγματικών κανόνων που διέπουν την κοινοβουλευτική διαδικασία κατάθεσης, επεξεργασίας, συζήτησης και ψήφισης των νόμων (εσωτερική τυπική συνταγματικότητα) ανήκει στη Βουλή, για λόγους που ανάγονται στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών και συνδέονται με την αυτονομία της Βουλής και, επομένως, δεν ελέγχεται δικαστικώς (βλ. ενδεικτικώς, ΣτΕ 1721/1991, 1686/2003, 2927/2004, 309/2010, 3086/2011, και αναλυτικώς, Γ. Γεραπετρίτη, Σύνταγμα και Βουλή. Αυτονομία και ανέλεγκτο των εσωτερικών του σώματος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, όπου και κριτική αποτίμηση της υφιστάμενης νομολογίας. Βλ., επίσης, σχετική κριτική και σε Σπ. Βλαχόπουλο, Οι διαδικασίες προπαρασκευής, ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής. Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα, σε Πρακτικά Συνεδρίου της 28.-29.4.2017, Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας, 2018, σελ. 31, ιδίως σελ. 34). Ειδικώς ως προς τη διάταξη του άρθρου 73 παρ. 2 του Συντάγματος, που προβλέπει γνωμοδότηση του Ελεγκτικού Συνεδρίου πριν από τη συζήτηση και ψήφιση των συνταξιοδοτικών νομοσχεδίων, η θεσπιζόμενη γνωμοδοτική αρμοδιότητά του είναι, κατά πάγια νομολογία του Ελεγκτικού Συνεδρίου (βλ., ενδεικτικώς, ΕλΣ Ολ 983/1998), εξαιρετικής φύσεως, αναγόμενη στην αρμοδιότητα των οργάνων και, επομένως, συναπτόμενη προς την εξωτερική τυπική συνταγματικότητα και την υπόσταση του νόμου.

Σημειώνεται, τέλος, ότι ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να θεσπίζει διατάξεις οι οποίες ανήκουν στο ρυθμιστικό πεδίο του Κανονισμού της Βουλής.

II. Παρατηρήσεις επί των άρθρων

1. Επί του άρθρου 5

Στην παρ. 1 της προτεινόμενης διάταξης προβλέπεται ότι τα σχέδια των Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου, των Διαταγμάτων που εκδίδονται μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου και οι γραπτές εισηγήσεις των Υπουργών για έκδοση Πράξεων Υπουργικού Συμβουλίου διαβιβάζονται στον γραμματέα του Υπουργικού Συμβουλίου τουλάχιστον μια βδομάδα πριν από την τακτική συνεδρίαση.

Παρατηρείται συναφώς ότι, όσον αφορά την προβλεπόμενη διαδικασία έκδοσης Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου, το άρθρο 44 του Συντάγματος θέτει ως προϋπόθεση τη συνδρομή έκτακτων περιστάσεων εξαιρετικώς επειγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης. Επομένως, είναι ορατός ο κίνδυνος να μην είναι εφικτή η τήρηση της προθεσμίας της μίας βδομάδας ως προς τη διαβίβαση των σχετικών σχεδίων μίας Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου. Σε συνδυασμό, εξ άλλου, με τα οριζόμενα στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου, όπου προβλέπεται η διά περιφοράς διεκπεραίωση σε θέματα κατεπείγοντος χαρακτήρα, όπως η έκδοση Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου, με συμμετοχή των δύο τρίτων (2/3) τουλάχιστον των μελών της Κυβέρνησης, η τεθείσα προθεσμία της παρ. 1 είναι πιθανόν να οδηγήσει σε συστηματική προφυγή στην έκτακτη διαδικασία της παρ. 3.

2. Επί των άρθρων 6 έως 9

α. Δια των άρθρων 6 έως 9 εισάγονται διατάξεις σχετικώς με τη λειτουργία των λοιπών συλλογικών κυβερνητικών οργάνων. Ειδικότερα, εισάγεται η διάκριση σε Κυβερνητικά Συμβούλια με μόνιμο χαρακτήρα, και Κυβερνητικές Επιτροπές που συνιστώνται κατά περίπτωση με Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου.

Ευνόητο είναι ότι η οργάνωση και η λειτουργία των εν λόγω οργάνων πρέπει να αποδίδει το κανονιστικό περιεχόμενο του άρθρου 82 παρ. 1 του Συντάγματος, κατά το οποίο η Κυβέρνηση καθορίζει τη γενική πολιτική της χώρας.

β. Σημειώνεται ότι η χρήση του όρου «υποκαθιστά» στο άρθρο 9 παρ. 1 εδάφιο β' δεν είναι δόκιμη, εν προκειμένω.

3. Επί του άρθρου 12

Στην παράγραφο 3 εκ παραδρομής γίνεται παραπομπή στο άρθρο 15, αντί του άρθρου 16 του νομοσχεδίου, σχετικώς με τη σειρά προβαδίσματος των μελών της Κυβέρνησης.

4. Επί του άρθρου 15 παρ.3

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 15 ορίζεται ότι το μέλος της κυβέρνησης ή ο υφυπουργός που καλείται να καταθέσει ως μάρτυρας στην προδικασία ή στην κύρια διαδικασία οποιασδήποτε δίκης για θέματα που αφορούν την ασφάλεια ή την εξωτερική πολιτική της χώρας, απαλλάσσεται από την υποχρέωση μαρτυρίας, εκτός αν ο πρωθυπουργός παράσχει την σχετική άδεια. Επίσης προβλέπεται ότι ο πρωθυπουργός μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει ως μάρτυρας στις ανωτέρω περιπτώσεις. Δεδομένου ότι, ως προς την ποινική διαδικασία, το άρθρο 209 ΚΠΔ ορίζει στην παρ. 1 ότι: «Αν κάποιος καλείται νόμιμα για μαρτυρία δεν μπορεί να την αρνηθεί εκτός από τις εξαιρέσεις που ρητά αναγράφονται στον Κώδικα», νομοτεχνικώς ορθό είναι να ενσωματωθεί στην παρ. 1 του άρθρου 209 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας η εξαίρεση που εισάγει το άρθρο 15 παρ.3 του παρόντος.

5. Επί των άρθρων 20 παρ. 6 και 35 παρ. 4

Ο όρος «διπλωματικό σώμα» που αναφέρεται στις εν λόγω ρυθμίσεις πρέπει να αντικατασταθεί από τον όρο «διπλωματικός κλάδος».

6. Επί του άρθρου 21

α. Διά του άρθρου 21 συνιστάται Προεδρία της Κυβέρνησης ως αυτοτελής επιτελική υπηρεσία υπαγόμενη στον Πρωθυπουργό.

Υπενθυμίζεται συναφώς ότι η πρώτη αυτοτελής δημόσια υπηρεσία που συστάθηκε με σκοπό «την άμεση επικουρία και εξυπηρέτηση του Πρωθυπουργού εν τη ασκήσει των αρμοδιοτήτων και καθηκόντων αυτού» ήταν το Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού που θέσπισε το νομοθετικό διάταγμα 217/1974. Κατά την κωδικοποίηση της νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά Όργανα (π.δ. 63/2005), η δομή αυτή αριθμούσε έξι ειδικά γραφεία με διακριτές αρμοδιότητες, ενώ ορισμένα εκ των γραφείων οργανώνονταν σε επιμέρους τμήματα. Η σημαντικότερη διεύρυνση της αυτοτελούς υπηρεσίας πραγματοποιήθηκε με την Υ293/15.12.2010 (Β΄ 1985) Απόφαση Πρωθυπουργού και το εν συνεχεία π.δ. 2/2011 (Α΄ 5), διά των οποίων το Πολιτικό Γραφείο μετεξελίχθηκε σε Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού. Η δομή διαρθρώνονταν σε επτά μονάδες, και για κάθε μονάδα που λειτουργούσε σε επίπεδο Διεύθυνσης προβλεπόταν η λειτουργία επιμέρους τμημάτων (από τρία έως έξι ανά τμήμα, εικοσιπέντε συνολικά), ενώ προβλεπόταν και η πρόσθετη λειτουργία ειδικών ομάδων εργασίας και αυτοτελών γραφείων. Ένα χρόνο αργότερα, με την Υ64/29.12.2011 (Β΄ 3011) Απόφαση Πρωθυπουργού, η υπηρεσία ανέκτησε τη μικρότερης κλίμακας οργανωτική δομή.

Η Κυβέρνηση έχει την κατ' άρθρο 82 παρ.1 του Συντάγματος αρμοδιότητα

του καθορισμού της γενικής πολιτικής της Χώρας. Προς υποβοήθηση του έργου των συλλογικών κυβερνητικών οργάνων, αναπτύχθηκε και λειτούργησε η συσταθείσα βάσει του άρθρου 5 του ν.δ. 216/1974 Γραμματεία του Υπουργικού Συμβουλίου, η οποία μετονομάστηκε σε Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης με το άρθρο 1 παρ. 2 του π.δ. 32/2004. Στον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης και στα γραφεία που εντάχθηκαν στις ανωτέρω δομές απονεμήθηκαν αρμοδιότητες, όπως η υποστήριξη του νομοθετικού και κανονιστικού έργου της Κυβέρνησης, και η εκτέλεση των αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου και των συλλογικών κυβερνητικών οργάνων, καθώς και η επιλογή των νομοσχεδίων, υπουργικών τροπολογιών και Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου που έπρεπε να παραπεμφθούν στην Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή. Στη συνέχεια, με τη σύσταση της Γενικής Γραμματείας Συντονισμού, τέθηκε ως επιδιωκόμενος στόχος ο αρτιότερος συντονισμός και η οργάνωση του κυβερνητικού έργου, καθώς και η παρακολούθηση της εφαρμογής του υπό όρους βελτίωσης της αποτελεσματικότητάς του. Συμφώνως προς την Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4109/2013, διά του οποίου συστάθηκε η ως άνω Γραμματεία, ο υπηρετούμενος σκοπός ήταν η αντιμετώπιση χρόνιων ενδογενών αδυναμιών της Δημόσιας Διοίκησης διά της θεσμοθέτησης ενός πάγιου διοικητικού μηχανισμού.

Παρατηρείται ότι η νέα δομή προορίζεται για την υποστήριξη του Πρωθυπουργού και της κυβερνητικής λειτουργίας, όπως ο συντονισμός του κυβερνητικού έργου, η εφαρμογή των αρχών και εργαλείων της Καλής Νομοθέτησης, η επικοινωνιακή στρατηγική της Κυβέρνησης και η υποστήριξη του Υπουργικού Συμβουλίου, των λοιπών συλλογικών κυβερνητικών οργάνων και των διυπουργικών ομάδων.

β. Η ονομασία των Γενικών Γραμματειών που αναφέρονται στο άρθρο 21 παρ. 2 στοιχ. γ' και δ' («Γενική Γραμματεία Συντονισμού Εσωτερικών Πολιτικών» και «Γενική Γραμματεία Συντονισμού Οικονομικών και Αναπτυξιακών Πολιτικών», αντιστοίχως), όπως και σε όσα άλλα άρθρα του νομοσχεδίου, πρέπει να αποδοθεί ως εξής: Γενική Γραμματεία Συντονισμού Εσωτερικής Πολιτικής και Γενική Γραμματεία Συντονισμού Οικονομικής και Αναπτυξιακής Πολιτικής, αντιστοίχως. Το αυτό όσον αφορά τον τίτλο του άρθρου 55, ο οποίος πρέπει αποδοθεί ως «Πολιτική Επιτροπή Παρακολούθησης της Δημόσιας Πολιτικής». Η χρήση του πληθυντικού, εν προκειμένω, στο νομοσχέδιο γίνεται κατ' απομίμηση της χρήσης του όρου σε ξένες γλώσσες. Στην ελληνική γλώσσα, ορθή χρήση του όρου «πολιτική» είναι η χρήση του στον Ενικό αριθμό.

7. Επί του άρθρου 25 παρ. 2 στοιχ. ε´

Με την εν λόγω διάταξη ορίζεται ότι «[γ]ια την εκτέλεση της αποστολής της, η Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων (...) (ε) υποστηρίζει νομικά στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της τον Πρωθυπουργό, την Προεδρία της Κυβέρνησης και την Κυβέρνηση». Παρατηρείται ότι η φράση «υποστηρίζει νομικά» χρήζει διευκρίνισης.

8. Επί των άρθρων 11 παρ. 1 στοιχ. ζ και 25 παρ. 3 στοιχ. δα, δβ και δε

Η συγχώνευση στην Προεδρία της Κυβέρνησης λειτουργιών τόσο της Κυβέρνησης, ως συλλογικού οργάνου, όσο και του Πρωθυπουργού, αποτυπώνεται και στη διάταξη του άρθρου 25 του νομοσχεδίου, κατά την οποία η Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων είναι αρμόδια και για την τελική σύνταξη όλων των νομοσχεδίων της Κυβέρνησης πριν αυτά κατατεθούν στη Βουλή.

Εν όψει της απονεμόμενης στον Γενικό Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων αρμοδιότητας να προσυπογράφει υπουργικές τροπολογίες, νομοτεχνικές βελτιώσεις, προσθήκες, διορθώσεις ή να ενεργεί οποιαδήποτε άλλη παρέμβαση στα κατατεθειμένα νομοσχέδια, άλλως τα ως άνω κείμενα δεν παραλαμβάνονται από τις υπηρεσίες της Βουλής, παρατηρείται ότι: πρώτον, η Κυβέρνηση παρίσταται στη Βουλή διά των μελών της, που διαθέτουν εκ του Συντάγματος (άρθρο 74 παρ. 5 εδ. δ´) και την αρμοδιότητα να καταθέτουν προσθήκες και τροπολογίες σε νομοσχέδια και προτάσεις νόμου, δεύτερον, ότι μόνον ο Κανονισμός της Βουλής μπορεί να ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με την κοινοβουλευτική διαδικασία και τις υποχρεώσεις των υπαλλήλων της Βουλής.

Εξ άλλου, με τη ρύθμιση του άρθρου 25 παρ. 3 στοιχ. δε´ εδάφ. α´ ορίζεται ότι ο Γενικός Γραμματέας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων «θεωρεί τα δοκίμια των φύλλων της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, με σκοπό τη δημοσίευσή τους από το Εθνικό Τυπογραφείο».

Παρατηρείται, εν προκειμένω, ότι, όπως έχει επισημανθεί και στην από 8.4.2013 έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας, η εν λόγω ρύθμιση δεν καταλαμβάνει τις αποφάσεις ή πράξεις του Προέδρου της Βουλής, δεδομένου ότι, κατά το άρθρο 97 (παλαιό 103/91) του Β´ Μέρους του Κανονισμού της Βουλής Μέρος Β´ - Προσωπικό (ΦΕΚ 51Α´/10.4.1997), «Αποφάσεις ή πράξεις του Προέδρου της Βουλής δημοσιεύονται με παραγγελία του χωρίς καμμία άλλη διατύπωση και χωρίς τη μεσολάβηση άλλου οργάνου ή υπηρεσίας στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, έστω και αν αυτό δεν προβλέπεται από τις κείμενες διατάξεις».

Σκόπιμο θα ήταν, συνεπώς, να τεθεί σχετική διευκρίνιση στα υπό ψήφιση

18

άρθρα 11 παρ. 1 στοιχ. ζ´ και 25 παρ. 3 στοιχ. δε´, προς αποφυγή παρερμηνειών κατά την εφαρμογή τους.

9. Επί του άρθρου 25 παρ. 5

Η ονομασία της Επιτροπής Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας μπορεί να αποδοθεί ως εξής: Επιτροπή Ποιοτικής Αξιολόγησης της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας.

10. Επί του άρθρου 50

Στην παρ. 3 του προς ψήφιση άρθρου γίνεται αναφορά σε «νομοσχέδια με τα οποία γίνεται εναρμόνιση Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το εθνικό δίκαιο», αντί του ορθού «νομοσχέδια με τα οποία γίνεται εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

11. Επί των τίτλων Κεφαλαίων και άρθρων του νομοσχεδίου εν γένει

Σκόπιμο θα ήταν, για λόγους γλωσσικής και εννοιολογικής αρτιότητας, να τεθούν τα οριστικά άρθρα όπου δει.

12. Επί του άρθρου 60 παρ. 1

Η φράση «έναρξη ισχύος του νομοσχεδίου» πρέπει να αναδιατυπωθεί ως εξής: «έναρξη ισχύος των ρυθμίσεων» ή «έναρξη ισχύος του νόμου».

13. Επί του άρθρου 62 παρ. 1

Στην προτεινόμενη διάταξη γίνεται αναφορά σε «κανονιστική απόφαση μείζονος οικονομικής ή κοινωνικής σημασίας», χωρίς να προσδιορίζεται περαιτέρω ούτε το περιεχόμενο του όρου «κανονιστική απόφαση» ούτε των όρων «μείζονος οικονομικής ή κοινωνικής σημασίας».

Επισημαίνεται ότι, ως προς τους όρους «μείζονος οικονομικής ή κοινωνικής σημασίας», σχετικός ορισμός περιέχεται στην Αιτιολογική Έκθεση επί του καταργούμενου ν. 4048/2012, ως εξής: «Οι κανονιστικές πράξεις μείζονος σημασίας είναι αυτές που επηρεάζουν ή εκτιμάται ότι επηρεάζουν πάνω από το 40% του πληθυσμού της χώρας ή εικάζεται ότι θα έχουν οικονομικές επιπτώσεις σε πεδία σημαντικά για την οικονομική ανάπτυξη (π.χ. τουρισμός, ναυτιλία, μικρομεσαίες επιχειρήσεις κ.λπ.)».

14. Επί του άρθρου 63 παρ. 2 σε συνδυασμό με τον τίτλο του άρθρου 63

Συμφώνως προς τον τίτλο του άρθρου 63, οι διατάξεις του εν λόγω άρθρου ρυθμίζουν ζητήματα «Νομοπαρασκευαστική[ς] διαδικασία[ς] Σχεδίων Νόμων και Κανονιστικών Διαταγμάτων». Διά των ειδικότερων διατάξεων

του εν λόγω άρθρου, καθορίζεται, πράγματι, η νομοπαρασκευαστική διαδικασία των σχεδίων νόμων (άρθρο 63 παρ. 1) όπως και μέρος της εν λόγω διαδικασίας για κάθε «κανονιστική πράξη προκειμένου όσες από αυτές έχουν μείζονα οικονομική ή κοινωνική σημασία, σύμφωνα με την κρίση της Υπηρεσίας Συντονισμού, να υποβληθούν στην ως άνω Γενική Γραμματεία [ενν. τη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων]» (άρθρο 63 παρ. 2 εδάφιο β').

Εν προκειμένω, παρατηρούνται τα εξής:

α. Υφίσταται μερική διάσταση μεταξύ του τίτλου και του περιεχομένου του άρθρου 63, δεδομένου ότι στην έννοια των κανονιστικών διαταγμάτων στις οποίες αναφέρεται ο τίτλος του εν λόγω άρθρου εντάσσονται μόνον τα διατάγματα που εκδίδει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, και όχι οι κανονιστικές πράξεις τις οποίες, συμφώνως προς το άρθρο 43 παρ. 2 εδάφιο β' του Συντάγματος, εκδίδουν άλλα όργανα της Διοίκησης και στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 63 παρ. 2 εδάφιο β' του νομοσχεδίου.

Υπό το πρίσμα αυτό, θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο, για λόγους νομοτεχνικής σαφήνειας και προς άρση τυχόν ερμηνευτικών δυσχερειών, ο τίτλος του άρθρου 63 να καταλαμβάνει με πληρότητα το ρυθμιστικό αντικείμενο των διατάξεών του.

β. Ως προς τις κανονιστικές πράξεις, επισημαίνεται ότι, μολονότι αναφέρεται ότι «[σ]την ως άνω Υπηρεσία [ενν. την Υπηρεσία Συντονισμού του οικείου Υπουργείου] υποβάλλεται και κάθε κανονιστική πράξη προκειμένου όσες από αυτές έχουν μείζονα οικονομική ή κοινωνική σημασία, σύμφωνα με την κρίση της Υπηρεσίας Συντονισμού, να υποβληθούν στην ως άνω Γενική Γραμματεία [ενν. τη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων]» (άρθρο 63 παρ. 2 εδάφιο β'), δεν ακολουθεί ρητή ρύθμιση για την πορεία της σχετικής διαδικασίας.

15. Επί του άρθρου 63 παρ. 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 64 παρ. 1 και 2

Διά της εν λόγω διάταξης καθορίζεται μέρος της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας και, συγκεκριμένως, ορίζεται ότι «[ο] Γενικός Γραμματέας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων υποβάλλει στην Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας τα κείμενα, για αξιολόγηση. Εφόσον το σχέδιο νόμου και η Ανάλυση πληρούν όλα τα κριτήρια του παρόντος, η Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας γνωμοδοτεί θετικά. Στην περίπτωση αυτή και μετά από την υπογραφή των συναρμόδιων Υπουργών, το σχέδιο νόμου και η Ανάλυση κατατίθενται στη Βουλή, με μέριμνα του Γενικού Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων. Σε αντίθετη περίπτωση, η Επιτροπή επιστρέφει το

σχέδιο νόμου και την ανάλυση στην Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων, η οποία οφείλει να ενσωματώσει τις παρατηρήσεις του πρακτικού της Επιτροπής εντός τριών (3) ημερών και να καταθέσει το σχέδιο νόμου στη Βουλή. Το πρακτικό υπογράφεται από όλα τα μέλη της Επιτροπής τα οποία πλειοψήφησαν ενώ σημειώνονται και οι διαφωνίες της μειοψηφίας».

Συμφώνως προς το άρθρο 64 παρ. 1 του νομοσχεδίου, η εν λόγω Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας συνιστά, «ανεξάρτητο, διεπιστημονικό, γνωμοδοτικό όργανο». Η Επιτροπή «αξιολογεί και γνωμοδοτεί προς τον Γενικό Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων σχετικά με την εφαρμογή και τήρηση των αρχών της Καλής Νομοθέτησης στα σχέδια νόμων [...] που παραπέμπονται σε αυτήν από τον Γενικό Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.

Εξ άλλου, από τον συνδυασμό των ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας διατυπώνει γνώμη, μεταξύ άλλων, επί των σχεδίων νόμων, η οποία μορφοποιείται ως σύμφωνη γνώμη, στο μέτρο που δεσμεύει το αποφασίζον, εν προκειμένω, όργανο. Αν, δηλαδή, κατά την κρίση της εν λόγω Επιτροπής, το σχέδιο νόμου πληροί «όλα τα κριτήρια του παρόντος», η Επιτροπή «γνωμοδοτεί θετικά. Στην περίπτωση αυτή και μετά από την υπογραφή των συναρμόδιων Υπουργών, το σχέδιο νόμου και η Ανάλυση κατατίθενται στη Βουλή, με μέριμνα του Γενικού Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων». Αν, αντιθέτως, το σχέδιο νόμου δεν πληροί, κατά την κρίση της εν λόγω Επιτροπής, τα ως άνω κριτήρια, «η Επιτροπή επιστρέφει το σχέδιο νόμου και την ανάλυση στην Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων, η οποία οφείλει να ενσωματώσει τις παρατηρήσεις του πρακτικού της Επιτροπής εντός τριών (3) ημερών και να καταθέσει το σχέδιο νόμου στη Βουλή».

Η Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας, καθίσταται, επομένως, αποφασιστικό όργανο (πρβλ. Επ. Σπηλιωτόπουλο, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, τ. 1, 15η έκδ., 2017, σελ. 113, 131-132), καθ' όσον το αποφασίζον όργανο έχει τη δυνατότητα, μετά την παραλαβή του πρακτικού της Επιτροπής, είτε να προωθήσει το σχέδιο νόμου με το περιεχόμενο που καθόρισε η Επιτροπή διά των παρατηρήσεών της, είτε να προκαλέσει ανάσχεση της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας επί του συγκεκριμένου υπό ρύθμιση ζητήματος.

Τίθεται, επομένως, το ερώτημα, αν η διά νόμου θέσπιση της δυνατότητας της Επιτροπής Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας να δεσμεύει τους Υπουργούς συνάδει προς το άρθρο 73 παρ. 1 του Συντάγματος, που ορίζει ότι «[τ]ο δικαίωμα πρότασης νόμων ανήκει στη Βου-

λή και στην Κυβέρνηση». Είναι αναμφίβολο ότι η νομοθετική πρωτοβουλία της Κυβέρνησης αποτελεί συνταγματική αρμοδιότητα και ευθύνη της, και ότι η άσκησή της δεν δύναται να εξαρτάται από τη σύμφωνη γνώμη οργάνου ή υπηρεσίας της Διοίκησης.

16. Επί του άρθρου 64

α. Διά των ρυθμίσεων του άρθρου 64 συνιστάται συλλογικό διοικητικό όργανο υπό τον τίτλο Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας, με αρμοδιότητες αντίστοιχες προς εκείνες της προτεινόμενης να καταργηθεί (διά του άρθρου 118 στοιχ. 22, 23 και 31 του νομοσχεδίου) Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής.

Στις μεταξύ των δύο οργάνων διαφορές συγκαταλέγονται, ιδίως, η αναγωγή της Επιτροπής Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας σε «ανεξάρτητο» όργανο (βλ. άρθρο 64 παρ. 1), η δυνατότητά της να δεσμεύει τον αρμόδιο Υπουργό ως προς την υιοθέτηση των παρατηρήσεων της επί του προσχεδίου νομοσχεδίου (βλ. άρθρο 63 παρ. 8), η συγκρότησή της, μεταξύ άλλων, από επίτιμους δικαστικούς λειτουργούς, αποκλεισμένων των εν ενεργεία δικαστών (βλ. άρθρο 64 παρ. 5), ο τρόπος επιλογής των μελών της (βλ. άρθρο 64 παρ. 5).

β. Διά της παραγράφου 2 ορίζεται ότι «Η Επιτροπή αξιολογεί και γνωμοδοτεί προς τον Γενικό Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων σχετικά με την εφαρμογή και τήρηση των αρχών της Καλής Νομοθέτησης στα σχέδια νόμων, τροπολογιών, πράξεων νομοθετικού περιεχομένου, κανονιστικών διαταγμάτων πριν από την αποστολή τους στο Συμβούλιο της Επικρατείας, κανονιστικών υπουργικών αποφάσεων καθώς και των Αναλύσεων Συνεπειών Ρύθμισης, που παραπέμπονται σε αυτήν από τον Γενικό Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων».

Επισημαίνεται, κατ' αρχάς, ότι, δεδομένου ότι τροπολογίες κατατίθενται όχι μόνον από Υπουργούς αλλά και από Βουλευτές (βλ., ιδίως, άρθρο 74 παρ. 3 και 5 του Συντάγματος και άρθρα 84 έως 88 του Κανονισμού της Βουλής), θα ήταν σκόπιμο να γίνεται, εν προκειμένω, αναφορά σε «υπουργικές τροπολογίες».

Παρατηρείται, επίσης, ότι, ως προς τα σχέδια των εν λόγω τροπολογιών όπως και των Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου, τα οποία κατά κανόνα υπόκεινται σε ασφυκτικό χρονικό πλαίσιο για την εκπόνηση και την ολοκλήρωσή τους, δεν θεσπίζονται ειδικοί κανόνες για την εκ μέρους της Επιτροπής αξιολόγησή τους και γνωμοδότηση επ' αυτών.

γ. Διά της παραγράφου 5 ορίζεται ότι «[ο] Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος της Επιτροπής διορίζονται μετά από απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων

της Βουλής με πλειοψηφία τριών πέμπτων (3/5) του όλου αριθμού των βουλευτών» (εδάφιο γ'). Περαιτέρω, διά της παραγράφου 6 ορίζεται ότι, εκ των τακτικών μελών της Επιτροπής, έναν οικονομολόγο ορίζει ο Γενικός Γραμματέας της Βουλής.

Το έργο της Επιτροπής εντάσσεται στο πλαίσιο της νομοθετικής πρωτοβουλίας της Κυβέρνησης, που συνιστά μια από τις κύριες αρμοδιότητες της εκτελεστικής εξουσίας. Έργο της Επιτροπής, ειδικότερα, είναι, μεταξύ άλλων, η αξιολόγηση (ιδίως, νομική και οικονομική) των ρυθμίσεων των νομοσχεδίων που θα κατατεθούν στη Βουλή προς επεξεργασία, συζήτηση και ψήφιση, καθώς και η επ' αυτών γνωμοδότηση προς το αρμόδιο κυβερνητικό όργανο. Συμφώνως, εξ άλλου, προς το άρθρο 63 παρ. 8 του νομοσχεδίου, η Επιτροπή δεσμεύει τον αρμόδιο Υπουργό ως προς το περιεχόμενο των προτεινόμενων ρυθμίσεων.

Κατά τη συγκρότηση του εν λόγω οργάνου τρία μέλη του επιλέγονται από τη Βουλή, και μάλιστα δύο εξ αυτών επιλέγουν άλλα τέσσερα μέλη του. Συνεπώς, η πλειοψηφία του εν λόγω οργάνου επιλέγεται αμέσως ή εμμέσως από τη Βουλή.

Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών (άρθρο 26 του Συντάγματος) υπαγορεύει τον επιμερισμό της άσκησης των τριών κρατικών λειτουργιών σε διακριτά κέντρα κρατικής εξουσίας και αρμοδιότητας. Εξαίρεση από τον κανόνα που θέτει το άρθρο 26 παρ. 2 του Συντάγματος και συνακόλουθη διασταύρωση λειτουργιών, όπως η περίπτωση ανάθεσης σε όργανο λειτουργίας της πολιτείας αρμοδιότητας αναγόμενης στο πεδίο άλλης λειτουργίας, πρέπει είτε να προβλέπεται από το Σύνταγμα είτε να θεσπισθεί με άλλη, ειδικότερη σε σχέση με το άρθρο 26, συνταγματική διάταξη, όχι όμως διά νόμου.

Δεδομένου ότι η άσκηση νομοθετικής πρωτοβουλίας εντάσσεται στον πυρήνα του κυβερνητικού σκέλους της εκτελεστικής εξουσίας, η, κατά τα ως άνω, ανάμειξη της Βουλής στην επιλογή προσώπων που στελεχώνουν επιτροπή της Διοίκησης η οποία, μάλιστα, μετέχει με δεσμευτική αρμοδιότητα στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία στο πλαίσιο της νομοθετικής πρωτοβουλίας της Κυβέρνησης, παρίσταται ασύμβατη προς την αρχή της διάκρισης των εξουσιών.

δ. Η παράγραφος 6 και, ιδίως, η τελευταία φράση «και (γ) ο Γενικός Γραμματέας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων ή στέλεχος της ίδιας Γενικής Γραμματείας» χρήζει συμπλήρωσης και διευκρίνισης.

ε. Θα ήταν σκόπιμο, τέλος, για λόγους νομοτεχνικής αρτιότητας, η λέξη «Συστήνεται» στην πρώτη παράγραφο του προτεινόμενου άρθρου να αντι-

κατασταθεί από τον ρηματικό τύπο «Συνιστάται», και η λέξη «απολαμβάνουν» στην τέταρτη παράγραφο να αντικατασταθεί από τη λέξη «απολαύουν». Ευνοήτως, το ίδιο πρέπει να γίνει και στα λοιπά άρθρα στα οποία αναφέρονται οι εν λόγω όροι.

17. Επί των άρθρων 69, 71, 72 και 75

Συμφώνως με το άρθρο 75 του νομοσχεδίου, σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων του Κεφαλαίου Α΄, προβλέπεται η επιβολή κυρώσεων από τον Διοικητή της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας κατόπιν πορίσματος της Επιτροπής Δεοντολογίας. Στις οικείες διατάξεις περιλαμβάνονται γενικές αρχές άσκησης καθηκόντων (π.χ., αντικειμενικότητας και κοινωνικής υπευθυνότητας, άρθρο 71 παρ. 1), καθώς και η υποχρέωση αποχής από τη διαχείριση υπόθεσης στην οποία συντρέχει σύγκρουση συμφερόντων, η οποία νοείται ως οποιαδήποτε κατάσταση κατά την οποία αντικειμενικώς επηρεάζεται η αμερόληπτη εκτέλεση των καθηκόντων των υπαγόμενων στις εν λόγω διατάξεις προσώπων.

α. Μεταξύ των ελεγχόμενων προσώπων περιλαμβάνονται τα μέλη της Κυβερνήσεως και οι Υφυπουργοί, καθώς και οι επικεφαλής των Ανεξάρτητων Αρχών.

Κατά τούτο γεννάται προβληματισμός εάν ο εν λόγω διοικητικός έλεγχος (ιδίως στο βαθμό που αφορά τη συμμόρφωση με γενικές αρχές άσκησης καθηκόντων, όπως η αντικειμενικότητα ή η κοινωνική υπευθυνότητα) είναι συμβατός αφενός με την ιδιαίτερη θέση της Κυβέρνησης στη συνταγματική τάξη και το σύστημα πολιτικού ελέγχου της από τη Βουλή, αφετέρου με τη συνταγματική κατοχύρωση της ανεξαρτησίας των Αρχών του άρθρου 101Α του Συντάγματος.

Περαιτέρω, δεν είναι νοητή, κατά το Σύνταγμα, η εισαγωγή κωλύματος διορισμού στο αξίωμα του μέλους της Κυβέρνησης και του Υφυπουργού, καθ' υπέρβαση των οριζόμενων στο άρθρο 81 παρ. 2 του Συντάγματος.

Σημειώνεται, συναφώς ότι στην αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου, υπό το άρθρο 75, γίνεται μνεία ότι η απαγόρευση διορισμού αφορά στις θέσεις των περιπτώσεων (β) και (γ) του άρθρου 66 (προφανώς εννοείται το άρθρο 68), εξαιρουμένων δηλαδή των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών. Αντιστοίχως, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 14 παρ. (δ) του Κανονισμού της Βουλής των Ελλήνων (Μέρος Κοινοβουλευτικό), η Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής είναι αποκλειστικώς αρμόδια να «επιλέγει με εισήγηση του Προέδρου της Βουλής ομοφώνως, άλλως με πλειοψηφία των 4/5 των μελών της, τα μέλη των κατά το άρθρο 101Α του Συντάγματος Ανεξάρτητων

Αρχών και μπορεί σε όσες περιπτώσεις το προβλέπει ο νόμος να ανακαλεί την επιλογή και να αποφασίζει την αντικατάσταση μέλους ή του συνόλου των μελών ανεξάρτητης αρχής, με την ίδια πλειοψηφία ή να αποφασίζει την έκπτωσή τους συνεπεία τελεσίδικης καταδίκης για τις αναφερόμενες στο άρθρο 3 παρ.4 του ν.3051/2002 πράξεις».

β. Όσον αφορά την έννοια της σύγκρουσης συμφερόντων, είναι δυνατόν να ανακύψουν αμφιβολίες περί της συνδρομής της σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Θα διευκόλυνε, ενδεχομένως, η θέσπιση διαδικασίας υποβολής ερωτήματος προς την Επιτροπή Δεοντολογίας και δυνατότητα της Επιτροπής να προβαίνει σε έγγραφη σύσταση για την αποφυγή ή την άρση της σύγκρουσης (πρβλ. την από 31 Μαΐου 2018 Έκθεση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας της Βουλής των Ελλήνων σχετικά με την αξιολόγηση της εφαρμογής του Κώδικα Δεοντολογίας των μελών του Ελληνικού Κοινοβουλίου, η οποία διασαφηνίζει τον ρόλο της οικείας Επιτροπής σε τέτοιες περιπτώσεις).

Περαιτέρω, θα ήταν πρόσφορο να προσδιορισθούν κανόνες και διαδικαστικές εγγυήσεις για τη διαδικασία που θα ακολουθείται προς διαπίστωση της παραβίασης και επιβολή κυρώσεων, καθώς και προθεσμία για την άσκηση της οικείας αρμοδιότητας.

γ. Τέλος, η διάταξη του άρθρου 72 παρ. 1 του νομοσχεδίου κατ' εφαρμογήν της οποίας πριν ή αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων υποβάλλεται δήλωση παραίτησης από κάθε δικαίωμα αμφισβήτησης των αποφάσεων της Επιτροπής Δεοντολογίας, δεν είναι συμβατή με το δικαίωμα έννομης προστασίας που κατοχυρώνει το Σύνταγμα, δοθέντος ότι η δήλωση αφορά σε αποφάσεις που δεν έχουν εκδοθεί και το περιεχόμενο των οποίων δεν δύναται να γνωρίζει ο δηλών.

18. Επί του άρθρου 85

Ο τίτλος του άρθρου είναι ελλιπής, όπως προκύπτει εκ του περιεχομένου του. Πρέπει να περιλαμβάνει και τις δικαστικές και τις εισαγγελικές αρχές.

Το άρθρο ορίζει στην παρ. 1 την υποχρέωση των οργάνων διοίκησης της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας να καταθέτουν ενώπιον της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής μετά από αίτημα της Επιτροπής ή με δική τους πρωτοβουλία. Συναφώς, το άρθρο 43 Α παρ. 2 (α) του Κανονισμού της Βουλής των Ελλήνων (Μέρος Κοινοβουλευτικό) ορίζει ότι «Η επιτροπή μπορεί να καλεί σε ακρόαση λειτουργούς του κράτους, καθώς και οποιοδήποτε δημόσιο πρόσωπο για θέματα που αφορούν στη λειτουργία των θεσμών και της διαφάνειας, η προσέλευση των οποίων είναι υποχρεωτική».

Υπό το φως των ανωτέρω και του γεγονότος ότι η οικεία διαδικασία αποτελεί διαδικασία κοινοβουλευτικού ελέγχου, πρέπει ο όρος «αίτημα» στο νομοσχέδιο να αντικατασταθεί με τον όρο «κλήση».

Εξ άλλου, επειδή, κατά το άρθρο 69 εδ. α' του Συντάγματος, «Κανένας δεν εμφανίζεται στη Βουλή αυτόκλητος για να αναφέρει οτιδήποτε προφορικά ή εγγράφως», η φράση της παρ. 1 του άρθρου 85 «ή κατόπιν δικής τους πρωτοβουλίας» πρέπει απαλειφθεί.

Τέλος, η δυνατότητα της Βουλής να παραγγέλλει στις ανεξάρτητες αρχές τη σύνταξη ειδικών εκθέσεων προβλέπεται στον Κανονισμό της.

19. Επί του άρθρου 97

α. Στην παρ. 1 του άρθρου 97 απαριθμούνται τα εγκλήματα για την διερεύνηση των οποίων έχουν αρμοδιότητα οι υπάλληλοι της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας. Αυτά είναι τα εξής: η εσχάτη προδοσία (άρθρο 134 ΠΚ), η πλαστογραφία (άρθρο 216), η υπεξαγωγή εγγράφων (άρθρο 222), η ενεργητική και παθητική δωροδοκία υπαλλήλου (άρθρα 235, 236), η δωροδοκία και δωροληψία δικαστικού λειτουργού (άρθρο 237), η παραβίαση υπηρεσιακού απορρήτου (άρθρο 252 ΠΚ), και η κλοπή (άρθρο 372). Σημειωτέον ότι, επειδή το άρθρο 263 Α ΠΚ προβλέπει μέτρα επιείκειας για τα εγκλήματα που απαριθμούνται σε αυτό, θα ήταν νομοτεχνικώς ορθότερο να γίνει ρητή παραπομπή στις οικείες διατάξεις. Δεδομένου ότι, συμφώνως με τα άρθρα 82 παρ. 1 και 83 παρ.4 στοιχ. ιε του παρόντος νομοσχεδίου, σκοπός της Αρχής είναι, μεταξύ άλλων, ο εντοπισμός και η αντιμετώπιση φαινομένων απάτης και διαφθοράς στη δράση των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και οργανισμών, θα ήταν σκόπιμο ο κατάλογος των εγκλημάτων, για τα οποία έχει αρμοδιότητα διερεύνησης η Αρχή, να περιλαμβάνει και περιουσιακά εγκλήματα (λ.χ., απάτη), ώστε να εναρμονίζεται πληρέστερα με τον σκοπό της.

β. Στην παρ. 1 του άρθρου 97 ορίζεται ότι οι επιθεωρητές – ελεγκτές που υπηρετούν στην Εθνική Αρχή Διαφάνειας δύνανται, κατά τις ειδικότερες ρυθμίσεις του άρθρου 98 του παρόντος, να διενεργούν προκαταρκτική εξέταση ή προανάκριση κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας για υποθέσεις για τις οποίες διενεργείται επιθεώρηση – έλεγχος από την Εθνική Αρχή Διαφάνειας. Στο άρθρο 98 παρ. 2 ορίζεται ότι ο κατά τόπον αρμόδιος εισαγγελέας Εφετών έχει την αρμοδιότητα να παραγγέλλει την διενέργεια προανάκρισης. Δεδομένου ότι, συμφώνως με τα άρθρα 31 παρ. 1γ, 245 παρ. 2 και 322 και 323 του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, προανάκριση διενεργείται από προανακριτικούς υπαλλήλους είτε σε επείγουσες περιπτώσεις είτε κατόπιν προσφυγής κατά απευθείας κλήσης στο ακροατήριο του τριμελούς

πλημμελειοδικείου, θα ήταν σκόπιμο, προς αποφυγή σύγχυσης, να διευκρινισθεί αν οι ανωτέρω διατάξεις συνιστούν αποκλίσεις από την δομή της ποινικής διαδικασίας, όπως αυτή αποτυπώνεται στον ισχύοντα Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

γ. Στην παρ. 4 στοιχ. γ' του άρθρου 97 ορίζεται ότι, στα κακουργήματα αρμοδιότητας της Αρχής, μετά το πέρας της ανάκρισης, η δικογραφία υποβάλλεται από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών στον εισαγγελέα εφετών, ο οποίος, αν κρίνει ότι δεν συντρέχουν σοβαρές ενδείξεις για την παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο με απευθείας κλήση, εισάγει την υπόθεση με πρότασή του στο Συμβούλιο εφετών. Δεδομένου ότι στο άρθρο 309 παρ. 3 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, στις αντίστοιχες περιπτώσεις η υπόθεση εισάγεται στο συμβούλιο πλημμελειοδικών, θα ήταν σκόπιμο να ενταχθεί η παρούσα ρύθμιση στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

δ. Στην παρ. 7 του άρθρου 97 ορίζεται ότι το δημόσιο νομίμως εκπροσωπούμενο παρίσταται κατά την προδικασία και την κύρια διαδικασία ως πολιτικώς ενάγων και για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης που υπέστη από τις αξιόποινες πράξεις του υπαλλήλου, και ότι ασκεί υπό την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος ένδικα μέσα κατά αποφάσεων ή βουλευμάτων. Δεδομένου ότι, συμφώνως με τα άρθρα 63 επ. Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, έχει καταργηθεί ο προϊσχύσας θεσμός του πολιτικώς ενάγοντος και, πλέον, ο δικαιούμενος χρηματικής αποζημίωσης λόγω ηθικής βλάβης παρίσταται μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας, θα ήταν νομοτεχνικώς ορθότερο οι σχετικές διατάξεις να ενταχθούν στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

20. Επί του άρθρου 117

Με το άρθρο 117 θεσπίζονται μεταβατικές διατάξεις ενόψει της έναρξης λειτουργίας της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας και της μεταφοράς σε αυτή των αρμοδιοτήτων και του προσωπικού επιμέρους ελεγκτικών αρχών.

Στην παρ. 15 ορίζεται ότι η Εθνική Αρχή Διαφάνειας μπορεί να καταγγείλει τις πάσης φύσεως συμβάσεις παροχής υπηρεσιών ή παροχής έργου των καταργούμενων φορέων, στη δε παρ. 23 ότι η Αρχή μπορεί να προβεί αζημίως σε έγγραφη καταγγελία των υφιστάμενων μισθώσεων ακινήτων των φορέων που καταργούνται, τα αποτελέσματα της οποίας επέρχονται μετά την παρέλευση τριών μηνών από την επίδοσή της. Ενόψει της αρχής της συνέχειας της δημόσιας υπηρεσίας, της συνταγματικής προστασίας των εκκρεμών συμβατικών σχέσεων και της ισότητας ενώπιον των δημόσιων βάρων, είναι αμφίβολο εάν η πρόωρη διακοπή τέτοιων σχέσεων για (εξυπακούεται, τεκμηριωμένους) λόγους που ανάγονται στις οργανωτικές ανάγκες

της δημόσιας υπηρεσίας, μπορεί να έχει δυσμενείς συνέπειες για τους αντισυμβαλλόμενους ιδιώτες, πέραν όσων προβλέπουν οι πάγιες διατάξεις και το γενικώς ισχύον δίκαιο.

Αθήνα, 2 Αυγούστου 2019

Οι Εισηγητές
Αθανασία Διονυσοπούλου
Επίκουρη Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών
Μαριάνθη Καλυβιώτου
Αλέξανδρος Κεσσόπουλος
Επίκουρος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης
Νικόλαος Παπασπύρου
Επίκουρος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών
Επιστημονικοί Συνεργάτες

Δημήτριος Κανελλόπουλος
Προϊστάμενος του Τμήματος Διεθνών και Αμυντικών Μελετών
Ανδρέας Κούνδουρος
Προϊστάμενος του Τμήματος Ευρωπαϊκών Μελετών
Ειδικοί Επιστημονικοί Συνεργάτες

Ο Προϊστάμενος του Α΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Ξενοφών Παπαρρηγόπουλος
Αναπληρωτής Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ο Προϊστάμενος της Α΄ Διεύθυνσης
Επιστημονικών Μελετών
Αντώνης Παντελής
Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Κώστας Μαυριάς
Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών